

Betula pendula

6

Ruwe berk

De Althæa Pers

AS

BLAD

BLOEIWIJZE

BIJPRODUCT

STUIFMEEL

WORTEL

ZAAD

ZOMERTAK

HOUT

SCHORS

VRUCHT

GASTEN DIERLIJK

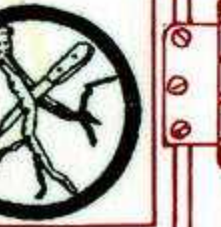
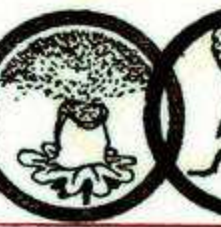
GASTEN PLANTAARDIG

TAKDOORSNEDE

WINTERTAK

Betula pendula

Ruwe berk

De berk staat hoog in de kitschschilder-top-tien. Misschien verliest hij het nipt van het huilende zigeunerjongetje, maar een schilderij met witte berkenstam, mooi afstekend tegen het paarse heideveld, compleet met schaapskudde, karrenspoor en boerenkar, is razend populair en nooit duur. En dat is niet eens verwonderlijk. De berk wordt niet voor niets *de lady van het woud of de witte vrouw met de groene sluier* genoemd: lichtende plekken in het landschap.

¶ Berken zijn echte pioniers. Het vederlichte zaad wordt gemakkelijk door de wind verspreid en kiemt snel onder lichte, vochtige omstandigheden. De jonge boompjes groeien snel. Omdat ze een grote behoefte aan licht hebben zijn ze dus niet te vinden in schaduwrijke bossen. Daar worden ze meestal weer snel door andere, hoger wordende bomen letterlijk 'in de schaduw' geplaatst. De grootste kansen hebben ze dan ook in het open landschap en op plaatsen waar de mens, storm of brand open plekken hebben veroorzaakt. Ook in gemeenschap met de lichtdoorlatende dennen gedijen ze goed.

¶ Berken hebben een doorgaande hoofdstam. Anders dan bijvoorbeeld bij de beuk blijft de oorspronkelijke groeitop de top van de boom. Als hij zich vrij kan ontwikkelen, bereikt de hoge, slanke boom een hoogte tot wel dertig meter. De ruwe berk valt op door de

helder witte bast van de stam en de vele dunne, sierlijk overhangende twijgen. Aan die laatste ontleent de boom ook het Latijnse pendula in zijn naam. Door de open kroon is er onder een berk veel kans op een rijke onderbegroeiing. Daardoor draagt de berk bij aan de vorming van een meer gevarieerd bos. De berk krijgt al gauw zijn grove, afschilferende bast, die vooral bij de wortel donker van kleur is.

¶ Hij bloeit in het begin van de lente, tegelijk met het uitlopen van de bladeren. De twijgen verliezen tamelijk snel hun beharing en hebben door harsklieren een wrattig oppervlak. Het blad is kaal en dun, ruitvormig-eirond. De bladtop is spits en de bladvoet wigvormig. De bladrand is dubbelgezaagd. De bruine mannelijke katjes zitten in paren aan het eind van de twijgen. De groene vrouwelijke katjes staan in de bladoksels. Vóór de bloei staan ze rechtop, maar later gaan ze overhangen. De brede vruchtvleugels zorgen er voor dat ze over grote afstanden kunnen wegwaaien.

¶ Berken hebben een zeer zure, voedselarme schors, die niet geliefd is bij de opruimdienst van de natuur. Het hout echter is zacht en is voor die dienst zeer smakelijk. Zo kan het gebeuren dat er van dikke, dode takken slechts een koker van schors achterblijft.

¶ Dikwijls staan er vliegezwammen in de buurt van berken. Dit verschijnsel wordt symbiose genoemd. Beide organismen hebben een gunstige invloed op elkaar. Op zieke of zeer oude berken zien we de berkenzwam. Als de boom nog leeft, profiteert hij ervan en is hij als parasiet aanwezig. Sterft de boom,

dan blijft hij op de boom voortleven en wordt hij opruimer, een saprofiet. Regelmatig vinden we in berken een dichte opeenhoping van twijgen aan de grote takken, de zogenaamde heksenbezems. Ze zijn het gevolg van insecten, bacteriën of schimmels. Zij veroorzaken een woekering van takjes, die overigens niet schadelijk is voor de boom.

¶ Het hout is zeer licht van kleur, soms zelfs zilverachtig. Het is niet hard, maar wel sterk. De vaak voorkomende zwarte pitjes zijn ontstaan door aantasting van de langpootmug. Het hout laat zich prima verwerken, het is zeer goed te drogen en het heeft geen neiging tot werken. Berkenhout wordt gebruikt voor de vervaardiging van meubels en parket en het wordt verwerkt in triplex. Volgens een Russisch gezegde schenkt de berk vier dingen: de berk geeft licht aan de wereld, hij smoort het geluid, hij bestrijdt ziekten en hij zuivert. Dit komt overeen met de vier belangrijkste toepassingen (van delen) van de berk: berkenhout brandt met een heldere vlam, berkenteer smeert de wielen van wagens, berkensap wordt als geneesmiddel gebruikt en berkentwijgen worden in de sauna gehanteerd om de bloedsomloop te stimuleren.

¶ Door een gaatje in de bast te maken, kan men het suikerrijke berkensap aftappen. De worteldruk is in het voorjaar het sterkst. De wortels nemen het grondwater op en stuwen dit met kracht de boom in. Op dat moment wordt het meeste vocht opgevangen. Het bevat zo'n 1,5% druivensuiker en dit laat zich gemakkelijk gisten tot berkenwijn. Om te voorkomen

dat de boom sterft mag hoogstens een liter per dag per boom worden afgetapt. Van het berkensap extraheert een Finse suikerfirma xylitol, een zoetstof die veertig procent minder calorieën bevat dan gewone suiker en onder meer wordt gebruikt in dieetvoeding en kauwgom. Berkenwater, een aftreksel van berkenschors met alcohol, is ook een uitstekend haarverzorgingsmiddel.

¶ De berk wordt in het noorden vereerd als een boom van het licht, teken van de nieuwe lente. In het volksgeloof heeft de berk te maken met gezondheid en vruchtbaarheid. De Germanen noemden de berk *de boom der wijsheid* en kenden er magische en geneeskrachtige eigenschappen aan toe. Berkensap brengt schoonheid en kracht.

In veel dorpen in het oosten en zuiden van ons land is het 'meien', een meiboom halen, een volksfeest tijdens de Walpurgisnacht 30 april op 1 mei of bij de voorjaarskermissen. Men viert dan de zegevierende kracht van de natuur en het steeds weerkerende leven. De meiboom, maar soms ook een den, wordt uit het bos gehaald en op de top na van takken ontdaan en geschild. Vervolgens wordt hij rechtop gezet op een centrale plaats in het dorp ter verwelkoming van de lente. Deze gewoonte uit oeroude, heidense tijden is tevergeefs bestreden door onder andere Bonifatius.

Vindplaats : Marterstraat, Delft

